

زنگ تفریح شاد

فرانک امیدیان، استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دزفول

فریبا دانشفرد، گروه علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد دزفول

عکاس: اعظم لاریجانی

زنگ تفریح نقش بسزایی در رشد جسمانی، اجتماعی، عاطفی و تربیتی دانش‌آموزان ایفا می‌کند اما باور به نقش مصرفی آن موجب بی‌توجهی به کارکردهای اصلی زنگ تفریح شده است؛ به‌گونه‌ای که اغلب زنگ تفریح فرصتی برای جبران عقب‌ماندگی تحصیلی و یا استراحت تلقی می‌گردد. بنابراین، بازآفرینی مفهومی زنگ تفریح با توجه به مبانی فلسفی و روان‌شناختی بسیار حائز اهمیت است. اصولاً ریشه لغوی تفریح، «فرح» به معنای شادی است. به‌زعم فلاسفه قدیم، شادی به معنای روابط انسانی مطلوب، عدالت، کسب فضیلت و تحقق هدف است. شادی نیازی طبیعی است که با استفاده از عناصر طبیعی همچون آب، خاک، گیاه در انسان تأمین می‌شود. در عین حال، مقوله‌ای اختیاری و انتخابی است. شادی صرفاً به معنای سرگرمی نیست. از منظر جان دیویی، شادی به مفهوم یادگیری لذت‌بخش است. شادی از راه خواندن، نوشتن، موسیقی، ورزش و هنر ایجاد می‌شود. زنگ تفریح و شادی در مدرسه از نظر مبانی در یک بافت مفهومی قرار دارند.

کلیدواژه‌ها: زنگ تفریح، شاداب‌سازی، دوره ابتدایی

بیان مسئله

است که با بررسی و مطالعه پژوهش‌های انجام شده در زمینه کیفیت‌بخشی و شاداب‌سازی زنگ تفریح و از طریق بررسی و تحلیل نظرات گروه‌های مختلف از جمله مدیران مدارس، معلمان، سایر کارکنان مدرسه، مسئولان آموزش و پرورش و استادان دانشگاه در مورد زنگ تفریح، به الگویی مناسب

برنامه و اقدامات و راهبردهای عملیاتی در جهت اجرای این طرح چالش اصلی پژوهش حاضر است. در واقع، هنوز عناصر ورودی و فرایندی همچون ویژگی‌های منابع انسانی، منابع کالبدی و مادی و اصول اجرایی برنامه‌های شاداب‌سازی زنگ تفریح مشخص نیست. بر این اساس، این پژوهش درصدد آن

پژوهش حاضر با هدف تدوین الگویی جهت شاداب‌سازی زنگ تفریح دانش‌آموزان دوره ابتدایی شهرستان دزفول انجام شده است. طرح شاداب‌سازی زنگ تفریح راهکاری مناسب برای بازآفرینی کارکردهای اصلی زنگ تفریح در مدارس است اما فقدان

جهت بهبود مدیریت زنگ تفریح در بین دانش‌آموزان ابتدایی شهرستان دزفول، دست یابد. روش پژوهش کیفی و کمی، و جامعه آماری متشکل از استادان گروه‌های علوم تربیتی و روان‌شناسی، معماری، هنر، و بهداشت، مدیران آموزش و پرورش و معلمان باتجربه با تحصیلات کارشناسی ارشد یا دکتری بوده است.

سؤالات پژوهش

سؤال اول: عوامل مؤثر بر شاداب‌سازی زنگ تفریح کدام است؟
سؤال دوم: عوامل و سازوکارهای مدیریتی مؤثر بر اجرای طرح شاداب‌سازی کدام است؟
سؤال سوم: عوامل زمینه‌ای شاداب‌سازی زنگ تفریح چیست؟

یافته‌ها

نتایج مربوط به سؤال اول پژوهش نشان داد که منابع انسانی، شرایط و امکانات فیزیکی، بهزیستی فردی و برنامه‌ریزی

آموزشی مهم‌ترین عوامل مؤثر در این زمینه‌اند. ویژگی‌های منابع انسانی شامل تخصص، تجربه و تعهد به رشد و تعالی دانش‌آموزان است. مشارکت و همکاری تمام سطوح مدیریت و کارکنان مدرسه و تشکیل کارگروه‌های تخصصی از دیگر ویژگی‌های منابع انسانی در تحقق طرح شاداب‌سازی است.

یافته‌های مربوط به حیطه منابع نشان داد که تهیه امکاناتی طبیعی همچون میز شن‌بازی، قلوه‌سنگ برای اجرای سنگ‌فرش، آکواریوم‌های ماهی و فضای سبز ضرورت دارد. به علاوه، به امکانات مادی همچون تهویه و نور لازم، کتابخانه، میلمان و فرش بخشی از حیاط، کارت تبریک، کمدی کوچک برای نگهداری وسایل، تابلوهای سفید و ماژیک‌های رنگی و هنرهای تجسمی نیاز است. در حوزه بهزیستی فردی لازم است به اصولی همچون مسئولیت‌دهی، استقلال، آرامش روحی، استراحت، رعایت عدالت و تغذیه مناسب توجه شود. برنامه‌ریزی باید با توجه به اصول

نظارت مداوم و انعطاف‌پذیری در برنامه درسی و تناسب بین ثبت‌نام و فضای مدرسه انجام گیرد.

بر اساس یافته‌های سؤال دوم، طرح مذکور با به‌کارگیری مدیریت راهبردی تحقق می‌یابد. در این راستا، توجه به عوامل مدیریت راهبردی همچون نیازسنجی با استفاده از ابزار سوات، چشم‌اندازسازی، هدف‌گذاری، تدوین راهبردهای عملیاتی و نظارت مستمر بسیار حائز اهمیت است. از آنجا که زنگ تفریح مقوله‌ای بین‌رشته‌ای است، جلب مشارکت متخصصان و نهادهای ذی‌ربط در نیازسنجی، هدف‌گذاری و اجرای سیاست‌ها ضرورت دارد.

نتایج سؤال سوم نشان داد که توجه به عوامل زمینه‌ای مانند فرهنگ مشارکتی، تدوین قوانین و مقررات آموزش و پرورش در مورد زمان زنگ تفریح، زمان‌بندی و بودجه‌بندی برنامه درسی، تمرکززدایی و مدرسه‌محوری در اجرای طرح شاداب‌سازی زنگ تفریح بسیار حائز اهمیت است.

پیشنهادها

بر اساس یافته‌ها و اصول شاداب‌سازی مذکور، پیشنهادهای کاربردی زیر ارائه می‌شوند:

- تشکیل کارگروه‌های تخصصی بازی‌های محلی، ورزشی، آموزشی، کتاب‌خوانی، هنری، مذهبی، تفریحی، و حامیان محیط زیست به صورت منظم در برخی از روزهای هفته در زنگ تفریح؛
- تشکیل کمیته شاداب‌سازی مرکب از مدیر، مربی پرورشی، دبیر ورزش و هنر، نماینده دبیران و دانش‌آموزان و انجمن اولیا و مربیان؛
- به‌کارگیری مدیران باتجربه و متخصص در علوم تربیتی و متعهد به رشد و تعالی دانش‌آموزان و منابع انسانی؛
- استفاده از سازمان‌های آموزشی و غیرآموزشی همانند دانشگاه، پژوهش‌سرای دانش‌آموزی، بسیج دانش‌آموزی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، نهادهای خودجوش مردمی، سازمان میراث فرهنگی، محیط زیست و بهزیستی در حمایت از طرح شاداب‌سازی زنگ تفریح؛
- استفاده از نظر متخصصان و استادان دانشگاه در حوزه علوم تربیتی، مدیریت آموزشی، تکنولوژی آموزشی، هنر، معماری، باستان‌شناسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، زبان‌انگلیسی، محیط زیست و ... در برنامه‌ریزی طرح مذکور؛
- تعامل کارکنان مدرسه (معلم، مدیر، معاون، مربی پرورشی، مشاور و مربی بهداشت) با دانش‌آموزان در زنگ تفریح؛
- بهره‌گیری از معلمان ورزش در زنگ تفریح؛

- گذاشتن قوانین و مقررات آموزشی در زنگ تفریح برای مواظبت از خود (مانند جابه‌جا نکردن شن‌ها و قلوه‌سنگ‌های روی زمین، بالا و پایین نرفتن از پله‌ها، دعوا نکردن، تمیز نگه داشتن زمین بازی و...)
- تأکید بر آموزش بهداشت محیط مدرسه (کلاس‌ها، کتابخانه، حیاط و...)
- تلفیق طرح‌های تدبیر، جابربن حیان و حیاط پویا در زنگ تفریح؛
- پخش موسیقی آرام در ساعات استراحت؛
- ترغیب کارکنان به استفاده از لباس‌های مناسب با رنگ‌های روشن و انتخاب رنگ مناسب و شاد برای روپوش دانش‌آموزان؛
- توجه به علاقت دانش‌آموزان نسبت به انتخاب برنامه‌های هنری، ورزشی، الکترونیکی و رباتیک؛
- ایجاد تابلوی اعلانات با عنوان ایستگاه خنده شامل شعرهای شادی‌آفرین، لطیفه‌های مناسب و پیام‌های بهداشتی شاد؛
- آموزش مهارت‌های زندگی (خودآگاهی، همدلی، ارتباط مؤثر، مدیریت استرس و...)
- برگزاری نمایشگاه آثار دانش‌آموزان و معرفی الگوهای مناسب علمی، ورزشی و فرهنگی؛
- آشنا کردن دانش‌آموزان با مشاغل مختلف؛
- توجه به تناسب فعالیت‌های زنگ تفریح با جنسیت دانش‌آموزان؛
- استانداردسازی فضای مدرسه بر اساس روان‌شناسی محیط.